

Qüestions socialment vives a l'escola: una experiència en educació primària fent ràdio

Margarida Garrigó Fullola

El marc de l'experiència

Aquesta és una experiència de treball a l'educació primària per formar, entre altres aspectes, en la comunicació i en la convivència, una experiència de tècniques de comunicació on es potencia el treball cooperatiu i es desenvolupen les capacitats de l'alumnat per apropar-se a la informació d'una manera estructurada i argumentada. D'altra banda, i no menys important, és una experiència on les qüestions socials actuals entren a l'escola i formen part de les seves experiències i dels seus aprenentatges.

L'escola de primària Rosella es troba en el casc urbà de Viladecavalls, poble situat a l'extrem oest del Vallès Occidental, amb una població que supera els 7000 habitants. El poble creix amb famílies que arriben de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Els alumnes que vénen a l'escola Rosella provenen del mateix poble i de les urbanitzacions escampades pel terme municipal; actualment els alumnes immigrants d'origen estranger no superen el nombre de tres per aula. No hi ha cap més escola al casc urbà del poble. La majoria són famílies que treballen en el sector de serveis.

És una escola de dues línies però amb quatre cursos de tres línies, tenim uns 500 alumnes i un claustre de 34 professors. El 60% del claustre fa més de 3 anys que treballa al Rosella.

Des de fa uns quants cursos ens vam plantejar incorporar en el currículum de l'escola, de forma sistemàtica, el treball en projectes de comunicació. Fer documentals, reportatges i programes radiofònics sobre l'entorn proper amb la clara intenció de desenvolupar les capacitats i habilitats necessàries en els alumnes per comunicar, analitzar i comprendre les informacions i la realitat que ens envolta.

El projecte ens porta a desenvolupar habilitats socials per a relacionar-se, dialogar i negociar, a treballar de forma cooperativa. Avancem en l'adquisició d'habilitats i actituds relacionades amb la confiança, l'empatia, l'esperit de superació i les habilitats pel diàleg, la resolució de conflictes i la cooperació.

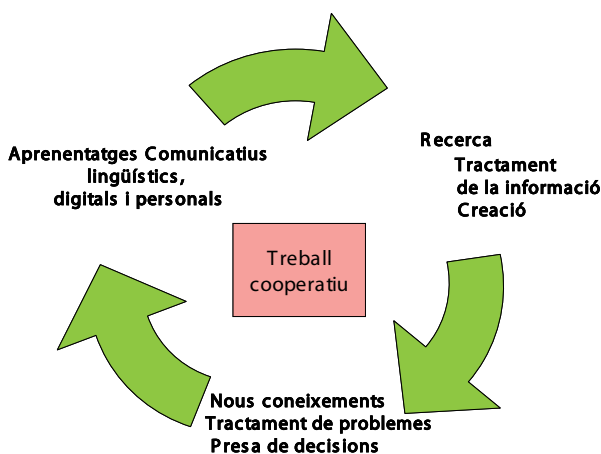
Tenim una programació estable de ràdio. Cada setmana estrenem un nou programa que s'emet via internet per la nostra web, després el programa radiofònic queda penjat al banc de programes per a treballs posteriors a l'aula.

Aprofitem la ràdio com un mitjà de comunicació potent i actual, present a la vida de les persones. Són els nens i nenes de primària de l'escola els qui pensen, organitzen, escriuen i creen els seus propis programes.

Què vol dir fer ràdio?

Fer un programa radiofònic comporta el desenvolupament de les competències digitals i personals necessàries per saber com funciona el mitjà i per treballar en equip.

També implica l'adquisició d'habilitats en les competències lingüístiques i metodològiques: quin programa farem? Quina informació necessitem? Com és un guió radiofònic? Com comunicarem de forma clara? Es posen en joc els coneixements que tenen els alumnes i els que ens arriben de la recerca de la informació textual i digital que cerquem, dels testimonis orals i els experts que ens visiten. I és aquí on es tracten els problemes socialment vius i posem sobre la taula la nostra capacitat de pensar i resoldre situacions.

Els alumnes treballen en equips de 10 a 13 alumnes. Dediquen una sessió setmanal a preparar i gravar el programa radiofònic i per conèixer els mitjans de comunicació.

L'espai de ràdio és una aula on hi ha dues zones de treball. Una d'elles dedicada al treball en equip per elaborar les propostes i els guions. Una altra zona tancada, la cabina, on gravem els programes. Aquesta cabina disposa d'un ordinador connectat a la taula de mesclres, sis micròfons i la taula de so en directe.

El procés d'elaboració d'un programa radiofònic passa per diverses fases: recerca, discussió, creació, gravació, edició i difusió.

Com es construeix un programa radiofònic?

Posem com exemple el procés de treball dels alumnes de cicle mitjà i superior de l'escola que van voler parlar amb els professionals del món de la comunicació, utilitzant el gènere de l'entrevista radiofònica per tractar amb ells, cara a cara, sobre un grapat de problemes socials, problemes latents com les qüestions mediambientals, la pau, la pobresa o la solidaritat.

Comencem per la recerca, què volem saber? De quines qüestions volem parlar? Definit el tema, cal contactar amb la persona experta, amb qui volem fer l'entrevista i el debat. Cal buscar informació sobre el tema i el convidat. També esbrinar com es fa una entrevista radiofònica. La recerca es concreta en un seguit d'activitats organitzades en petit grup. Parlar amb el convidat i demanar-li informació. Buscar informació sobre la feina i les opinions que té l'expert sobre el tema. Definir el caràcter de l'entrevista i el procés d'intervencions a la tertúlia. Escoltar entrevistes a la ràdio i veure entrevistes per la televisió per estudiar com ho fan els professionals, com presenten, com s'acomiaten i quin tipus de preguntes es fan segons el caire de l'entrevista.

Bona part del treball és pensar quines són **les bones preguntes**, aquelles que fan que l'entrevistat respongui amb una explicació, aquelles que toquen temes socialment vius, problemes que ens preocupen, aquelles que ens donen la resposta del que volem saber, aquelles que provoquen l'opinió de l'expert, aquelles que surten del desenvolupament de la conversa durant l'entrevista i que serveixen per saber més o per aclarir idees o bé per plantejar-nos noves preguntes.

Preparar un programa comporta també la creació del guió tècnic i dissenyar l'estructura interna del programa amb un seguit d'activitats dedicades a la creació del guió i a la pràctica de la locució. Ens referim aquí a planificar l'estructura del programa, la sintonia, les falques, la música, el guió dels locutors, la presentació del convidat o convidada, el cos de l'entrevista amb les preguntes ordenades, els temes a debat i finalment la cloenda de l'entrevista. Cal tenir clar el tipus de llenguatge que farem servir en el text dels locutors. El llenguatge radiofònic és directe, d'estructura senzilla, clara i dinàmica. Redactarem pensant que és un guió que serà parlat i que ha de ser entès pels oients i pel convidat. Practicar la locució tenint present l'entonació, el ritme i on s'ha de posar la força de la veu per facilitar la comprensió oral.

Seguidament ve la gravació del programa a cabina, que és un treball cooperatiu. L'equip ha d'anar a la una, és important el silenci i la comunicació amb senyals, la coordinació i atenció a les ordres del realitzador, la precisió dels tècnics, l'entrada al moment just del so en directe i la destresa dels locutors. Cada una de les tasques és necessària i imprescindible per aconseguir una bona entrevista i un bon debat.

L'equip es presenta i presenta el lloc de treball. Es posa la gravació de la presentació al convidat, feta dies abans, per assegurar que tota la informació que tenim és correcta. Tothom es situa al lloc que li toca i comencem a gravar. És aquí on oblidem que estem gravant i comença l'espai de la tertúlia, les reflexions de l'expert amb l'equip d'alumnes i la pràctica compartida.

El tractament de les qüestions socialment vives

En Santi Lugo i en Miquel Rocasalbas¹ diuen sobre conflicte obert i alteritat que la utilització del conflicte permet practicar el diàleg i la negociació a l'aula, també fan la reflexió de que l'alumnat no està habituat a la pràctica reflexiva.

L'experiència de fer programes radiofònics amb alumnes de primària, on es tingui en compte les inquietuds dels alumnes, el que pensen sobre el que passa al seu voltant, el que senten dir als seus pares, el que veuen en els mitjans de comunicació, ens permet tractar els problemes latents, les qüestions socialment vives de les que volen parlar. Ens dóna la possibilitat de crear, tant a l'espai de ràdio com a les aules, un temps d'anàlisi, de reflexió i de participació activa, un lloc important de convivència i de cohesió social. Serveix per aprendre a contrastar informació, per debatre i per elaborar entre tots solucions als problemes que ens preocupen i que pateix la nostra societat. En definitiva per educar en una ciutadania responsable.

El Tercer Món i les desigualtats

Posem com a exemple el que es va desplegar a partir de la campanya de solidaritat. Una campanya anual de solidaritat que es va fer a l'escola Rosella amb una població de Senegal, **Dindefelo**, el curs 2009-2010.

Un grup d'alumnes va fer l'entrevista a l'Ousmane Dalo. Un ciutadà de Dindefelo, poble del Senegal, que ara resideix i estudia al Vallès Occidental. Vàrem contactar amb ell per engegar a l'escola una campanya solidària amb l'escola de Dindefelo. Volíem esbrinar la situació del seu poble, conèixer la cultura, els problemes i situació general del Senegal i en concret dels nens i nenes que van a l'escola de Dindefelo. Es va fer un programa de ràdio on l'Ousmane va parlar de la situació geogràfica del seu país, dels costums, del treball i dels sous, de les malalties com la malària que mata un de cada quatre nens, de l'escola que no té ni aigua, ni sanitaris, ni corrent elèctric, ni material, ni menjador pels nens que hi van a peu, caminant més de sis quilòmetres per arribar-hi. De les condicions sanitàries del poble i de l'escola en resum, de les carències que pateixen.

A partir del programa, es va generar a les aules un treball de comprensió del missatge del programa, l'Ousmane va entrar a les aules per explicar i parlar de les coses de la vida quotidiana dels nens de Dindefelo, dels seus jocs, per explicar rondalles... A partir d'aquí es van generar murals, exposicions, debats i la fira solidària.

Concretament amb les alumnes de sisè de primària es van fer grups de treball de quatre o cinc membres. Cada grup, amb la informació rebuda, va haver de pensar i respondre a cinc preguntes: Què és el que passa a Dindefelo? Què fa que pa-

1. Lugo, S.; Rocasalbas, M. (2010). Conflicte i alteritat, qüestions socialment vives i pràctica compartida: amplitud versus profunditat. Ponència VII Jornades Internacionals de Recerca en Didàctica de les ciències socials, UAB.

teixin aquesta situació de pobresa? Què en pensem de la situació del poble com el de Dindefelo? Quines coses deuen preocupar als nens i les nenes de Dindefelo? I nosaltres? Quines mesures i accions podríem prendre a nivell individual i a nivell global?

La posada en comú de les reflexions dels grups va mostrar respostes molt ben calibrades a les quatre primeres qüestions. Les causes de situacions com en la que es troba el poble de Dindefelo o altres països del món poden ser la guerra, les sequeres i els desastres naturals, les males comunicacions, la manca de llocs de treball, la manca de matèries primeres «no tenen res al país», «la desigualtat del diner és la culpable», «els governs corruptes»...

Les verbalitzacions van ser molt variades pel que fa als pensaments i l'empatia sobre la situació, deien per exemple: «és molt trist», «nosaltres som afortunats, ells no tenen ni la quarta part del que tenim nosaltres», «s'ha de ser solidari», «estic rabiós perquè hi ha moltes persones al món que tenen molts diners i en donen poc», «si fos allà voldria millorar», «ens sentim malament, jo em sento culpable, de tant que ho diuen per la televisió no ho vull sentir més», «vols dir impotència?».

Sobre quines coses deuen preocupar als nens i les nenes, deien que els nens segurament pensen coses com: «per què hem de caminar per anar a buscar aigua?», «com és que d'altres tenen més que jo?», «els hi deu preocupar el menjar, si menjaran demà o si serà l'últim de la seva vida», «els preocupa agafar la malària i no tenir metges a prop», «els preocupa que es morin els seus pares i els seus germans, agafar infeccions».

A la darrera pregunta sobre possibles actuacions per a millorar la situació, les respostes no van passar d'oferir ajudes com enviar diners, portar aigua potable, etc. En aquesta fase es van introduir lectures de diversos articles relacionats amb projectes de col·laboració i microcrèdits. Una darrera volta de reflexió en petits grups després de contrastar aquesta informació de diversos projectes que es porten a terme, va permetre elaborar un document de propostes. Van consensuar propostes de canvi, com per exemple, oferir beques perquè els joves vinguin a fer estudis profitosos i útils en tornar al seu país, portar experts en medicina, agricultura, construcció etc. Engregar plans de desenvolupament amb la gent autòctona, crear «fàbriques» que finalment les gestionin «ells», potenciar els bancs que creen microcrèdits, pagar bé els productes que poden exportar «comerç just», igualar les condicions econòmiques, «deixar-los tranquils sense deutes», «que ells puguin organitzar-se»... Fins i tot van fer càlculs proporcionals del que podrien donar els països rics per ajudes al tercer món.

Altres qüestions vives

Ràdio Rosella, de la mà dels convidats, ha encetat una pila de reflexions, debats i treballs posteriors d'anàlisi sobre qüestions vives i problemes latents de la societat actual. Com a mostra la tertúlia amb en Jordi Vilardell, director del programa *Latituds* del canal 33, que va proposar als nens i nenes exercicis per analitzar els

missatges que ens arriben de la publicitat, els va donar idees clares sobre les interpretacions dels esdeveniments segons les diferents cadenes televisives i també va apropar el testimoni dels joves, que en situacions conflictives emprenen accions per sortir de la situació en la que viuen. L'Àngels Fàbregues del diari *Sport*, amb una llarga trajectòria de treball amb els esportistes participants en els jocs paralímpics, va deixar a sobre la taula la reflexió sobre les desigualtats que hi ha entre els esportistes de base i de les persones disminuïdes i els grans esportistes d'elit, així com la qüestió del nivell cultural d'algunes grans figures de l'esport. La Montse Armengou, periodista especialitzada en documentals històrics a TV3, va apropar les vivències dels avis i besavis dels nens i nenes als esdeveniments de la Guerra Civil espanyola i de la Segona Guerra Mundial, va obrir els ulls a la reflexió i el presa de consciència sobre el que va passar als camps de concentració i el que suposa la discriminació per motius de creences, raça, sexe... En Toni Poch, del consell de redacció de *Perspectiva Escolar*, va encetar la reflexió sobre els objectius de les revistes especialitzades que pretenen, de forma clara i contrastada, divulgar coneixement, recerca i experiències en contraposició dels objectius de les revistes del cor i la premsa groga, que es proposen entretenir al públic i que envien missatges amb continguts que ens hauríem de parar a analitzar. En Jordi Dueso, del *Canal de televisió Vallès*, va ajudar-nos a construir una ciutat, un país sense barreres arquitectòniques. En Joan Carles Peris dels *informatius de TV3* va conduir als nens i nenes a plantejar-se el valor de l'esforç en el treball. Els caps de premsa dels Ajuntaments de Viladecavalls i Terrassa, la directora del diari Terrassa, Anna Muñoz, i els locutors de les cadenes de ràdio de la comarca ens van deixar en safata temes com la informació mediatitzada pels partits polítics, la discriminació de la dona o la conciliació del treball amb la vida familiar, entre d'altres qüestions.

Ràdio Rosella, amb els programes que fan els alumnes, obre cada setmana una finestra al que passa al món i també un enfocament dinàmic i participatiu, on els alumnes tracten temes del currículum del medi social i cultural i d'educació per a la ciutadania, mentre adquireixen habilitats comunicatives.

L'avaluació

El criteris d'avaluació de les *competències bàsiques en el coneixement i la interacció amb el món físic i les competències socials i ciutadanes de primària* fan referència al coneixement que han de tenir els alumnes sobre el seu l'entorn, la seva capacitat de participació i de cohesió social, i sobre les actituds que han de mostrar envers el medi i l'entorn social. Aquests criteris es despleguen en ítems referits com la cooperació i el treball cooperatiu fent tasques en equip, l'anàlisi de situacions i conflictes, la recerca d'informació, la reflexió, l'argumentació i la presa de decisions. Aquests ítems **són impossibles d'avaluar** sense programar en les unitats de treball o els projectes, com pot ser la ràdio, activitats que compleixin indicadors de riquesa competencial en el seu disseny i desenvolupament específic.

Es poden definir amb precisió alguns dels ítems que marquen aquesta riquesa competencial i la inclusió dels valors en educació per a la ciutadania en la programació de les activitats que es desenvolupen en una unitat, en un àmbit o en un projecte del currículum de primària:

- La intervenció del professorat s'ha de centrar en plantejar preguntes més que a donar respostes o explicacions.
- Els temes que es plantegin han d'estar relacionats amb la vida propera de l'alumnat i amb l'actualitat.
- Les activitats han d'afavorir que l'alumne raoni, esbrini, es documenti, contrasti i doni respostes elaborades i consensuades, afavorint la comprensió de la realitat social en la que viu i que desenvolupi actituds de convivència i de col·laboració en una societat democràtica i plural.
- Les activitats han de fer possible identificar els coneixements previs i relacionar-los amb els nous, promoure la síntesi de l'aprenentatge general i l'aplicació crítica dels aprenentatges assolits.
- Han de fomentar l'esforç personal i a l'hora, l'intercanvi, la comunicació i el treball cooperatiu.
- Les activitats han de fomentar l'autonomia i estimular la curiositat, la recerca i la creativitat, creant actituds de convivència i participació que es mostrin en accions concretes.
- Les activitats contemplen explicacions, debats i exposicions per part de l'alumnat amb l'ús de materials i eines diverses, entre les quals s'hi inclouen l'ús de les TIC i els mitjans de comunicació audiovisual.
- Han d'implicar l'alumnat en l'avaluació del procés d'aprenentatge.

Aquesta experiència de ràdio del Rosella ens aporta en el nostre centre un temps i un espai per pensar i construir plegats. És una experiència que s'ajusta perfectament al currículum de primària; és eficaç en l'adquisició de les competències bàsiques sobre el coneixement i la interacció amb el món físic, en el tractament de les qüestions socialment vives i, per tant, en l'educació democràtica de la ciutadania.